

4686 SAYILI MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNU USULÜNDE İPTAL DAVASI AÇMA HAKKINDAN PEŞİNEN VAZGEÇME MÜMKÜN MÜDÜR?

Ş1. KONUYA GENEL BAKIŞ

22.04.1926 tarih ve 818 sayılı Borçlar Kanunumuzun 1. maddesi «İki taraf karşılıklı ve birbirine uygun surette rızalarını beyan ettikleri takdirde, akit tamam olur.» demektedir. Taraflar, akdettikleri ticarî sözleşmede yer almak üzere, ileride sözleşmenin ifası esnasında aralarında çıkması muhtemel uyuşmazlıkların devlet mahkemeleri yerine tahkim yolu ile çözüme kavuşturulmasını dercedebilirler. Başka bir deyişle, ticarî sözleşmelerinin içine tahkim şartı koyabilirler.

Taraflar arasındaki ihtilâfin çözüme kavuşturulmasında esas olan mahkemelerdir. Tahkim ise, istisnaî bir çözüm yolu olarak, iç tahkimde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 516-536. maddelerinde, milletlerarası tahkimde ise 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununda yer almıştır. Bu tahkim usulünde tahkim yolu ile uyuşmazlıkları çözmek için önceden tarafların müşterek yazılı mutabakatlarını aramak gerekir.

Tahkim şartının ticarî sözleşmenin içinde olması, tahkim şartının ticarî sözleşmeden olan bağımsızlığını etkilemez⁽¹⁾. Esasen, ticarî sözleşme bir borçlar hukuku sözleşmesi olduğu halde, tahkim şartı bir usul hukuku sözleşmesidir. Ticarî sözleşmenin geçerli olması, her halükârda tahkim şartının da geçerli olduğunu göstermez.

Bunu belirttikten sonra ifade etmek gerekir ki, tarafların sözleşme yapmadaki irade serbestîsi mutlak olmayıp, kanunen sınırlıdır.

1) Sözleşme Yaparken Tarafların İrade Serbestîsinin Sınırları

Taraflar, irade serbestliği ilkesine göre sözleşmelerine, kanunun emrettiği sınırlar içinde kalmak şartıyla istedikleri hükmü koyabilirler. Ancak taraflara tanınan bu irade serbestliği, Borçlar Kanunumuzun 19/2. maddesi hükümleri ile sınırlıdır. Bu hükme göre sözleşmeye konacak maddenin içeriği:

- Kanunun emredici hükümlerine,
- Ahlâka (adaba),
- Kamu düzenine,
- Kişilik haklarına aykırı olamaz.

Öte yandan, Borçlar Kanununun 20/2. maddesi gereği, sözleşmenin içerdiği şartlardan bir kısmının yok sayılması akdi iptal etmeyip, yalnız şartların yok sayılması sonucunu doğurur.

⁽¹⁾ **Kuru, B.:** Cilt 2, sh. 1085; **Boisseson, M.:** sh. 15; **Robert J.:** sh. 62, **Dayımlarlı K.:** sh. 24.

2) 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun “İptal Davası Açma Hakkından Feragat”e İlişkin Hükümünün İncelenmesi

4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununa göre tahkim şartında taraflar, müşterek mutabakatları ile hakem mahkemesinin verdiği nihaî karara karşı mahkeme nezdinde müracaat yoluna gitmeyeceklerini, başka bir deyişle, iptal davasına ve dolayısıyla son merci olarak temyize başvurmayacaklarını kararlaştırabilirler mi?

4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunumuzun 15/A maddesinin sondan 4. paragrafındaki hükümde aynen: *«Taraflar, iptal davası açma hakkından kısmen veya tamamen feragat edebilirler. Yerleşim yerleri veya olağan oturma yerleri Türkiye dışında bulunan taraflar, tahkim anlaşmasına koyacakları açık bir beyanla veya sonradan yazılı şekilde anlaşmak suretiyle iptal davası açma hakkından tamamen feragat edebilecekleri gibi; yukarıda sayılan bir veya bir kaç sebepten dolayı iptal davası açmak hakkından da feragat edebilirler.»* demektedir.

Belirtmek gerekir ki, bu kanun metninde birinci cümle hükmü ile ikinci cümle hükmü arasında ayrılmaz bir bağ olduğu aşikârdır⁽²⁾. Bu itibarla, tahkim şartına konulacak bir hükümle, ileride açılacak bir tahkim davasının sonunda hakem veya hakem kurulunun vereceği nihaî hakem kararına karşı iptal davası açma hakkından *«sadece yerleşim yerleri veya olağan oturma yerleri Türkiye dışında bulunan tarafların»* feragat etmeleri mümkündür⁽³⁾. Ayrıca feragatin bir belgede açık bir yazılı beyanla olma zorunluluğu vardır. Ancak bu yazılı beyanın telgraf, telex, telecopy veya bir metinle ispat etmeye izin veren herhangi bir belgede olabileceği belirtilmiştir⁽⁴⁾. Şu hususu da burada belirtmek gerekecektir: 1998 tarihinden itibaren yürürlükteki Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Tahkim Kurallarının 28/6. maddesinde (1988 tarihinden 1998 tarihine kadar yürürlükte kalan ICC Tahkim Kurallarının 24/2. maddesine tekabül etmektedir), hakem kararlarının tarafları için bağlayıcı olduğu ve tarafların, yapılması geçerli olduğu ölçüde temyiz yoluna feragat etmiş sayılacakları belirtilmiştir. Ancak bu kural hakem kararına karşı müracaattan feragat edildiği anlamına gelmez. Nitekim İsviçre’de Federal Mahkeme de bu yönde karar vermiştir (ATF 116 II 540, gerekçe 2/c)⁽⁵⁾.

Bu itibarla, taraflardan her ikisinin yerleşim yerleri veya olağan oturma yerlerinin Türkiye’de olması halinde, taraflar iptal davası açma hakkından peşinen feragat edemezler. Aksi takdirde, böyle bir iptal davası açma hakkından feragat, aşağıda sunduğumuz gerekçeler nedeniyle kanunlarımızın emredici hükümlere ve kamu düzenine aykırı düşer.

⁽²⁾ Kalpsüz, T.: sh. 150.

⁽³⁾ Kalpsüz, T.: sh. 227.

⁽⁴⁾ Dutoit, B.: sh. 514.

⁽⁵⁾ Dutoit, B.: sh. 514.

§2. 4686 SAYILI MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNUMUZA GİREN İŞBU HÜKMÜN MENŞEİ

1) 1987 Tarihli İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanununun 192. Maddesi Hükmü

Milletlerarası Tahkim Kanunumuzdaki bu hüküm, 1987 tarihli İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanununun 192. maddesinden alınmıştır. Bu madde hükmü aynen aşağıdaki gibidir:

«Art.192 Renonciation au Recours

Si les deux parties n'ont ni domicile, ni résidence habituelle, ni établissement en Suisse, elles peuvent, par une déclaration expresse dans la convention d'arbitrage ou un accord écrit ultérieur, exclure tout recours contre les sentences du tribunal arbitral, elles peuvent aussi n'exclure le recours que pour l'un ou l'autre des motifs énumérés à l'article 190, 2ème alinéa

Lorsque les parties ont exclue tout recours contre les sentences et que celles-ci doivent être exécutées en Suisse, la Convention de New York du 10 juin 1958 pour la reconnaissance et l'exécution de sentences arbitrales étrangères s'applique pas analogie»⁽⁶⁾.

Bu maddenin İngilizceye çevirisi, İsviçre'de yayımlanan hukuk kitaplarında şöyledir:

«Art. 192 Exclusion Agreements

Where none of the parties has its domicile, its habitual residence, or a place of business in Switzerland, they may, by an express statement in the arbitration agreement or by a subsequent agreement in writing, exclude all setting aside proceedings, or they may limit such proceedings to one or several of the grounds listed in Article 190 (2).

Where the parties have excluded all setting aside proceedings and where the awards are to be enforced in Switzerland, the New York Convention of June 10, 1958 on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards applies by analogy»⁽⁷⁾.

Bu hükmün tarafımızdan yapılan Türkçeye serbest çevirisi ise aşağıdaki gibidir:

«Her iki tarafın İsviçre'de yerleşim yeri, olağan oturma yeri veya işyeri yoksa, bir tahkim anlaşmasında açık bir beyanla veya ileride yapacakları yazılı bir beyanla hakem kararına karşı tüm iptal müracaatlarını hariç tutabilirler; aynı zamanda madde 190 fıkra 2'de sayılan gerekçelerin birini veya diğerini müracaattan hariç tutabilirler.

Tarafların hakem kararına karşı tüm iptal müracaatlarını hariç tuttıkları ve hakem kararlarının İsviçre'de tenfiz edileceği hallerde, Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkındaki 10 Haziran 1958 tarihli New York Sözleşmesi kıyasen uygulanır ».

2) Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsünün Taslağı

İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunun yukarıda açıklanan 192. maddesi hükmü, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü tarafından hazırlanan kanun taslağına, 32. maddenin son paragrafı hükmü olarak şöyle alınmıştır:

⁽⁶⁾ **Bucher, A.:** *Recueil de Textes, Loi Fédéral et Conventions Internationales*, 4ème édition, Bâle et Genève, 2003, sh.46 ; RS Recueil systématique des lois de 1848-1947 ou Recueil systématique du droit fédéral (nouveau recueil). RO 1965 799 ; FF 1964 II 625 RO 1965 797.

⁽⁷⁾ **Tschanz, Pierre-Yves :** *Basle and Frankfurt on the Main*, 1995, sh.44

«Tarafların hiçbirinin Türkiye’de işyeri veya ticarî ikametgahı yoksa, tahkim anlaşmasına dercedecekleri sarîh bir beyanla veya sonradan yazılı şekilde mutabık kalmak suretiyle taraflar iptal davası açma hakkından tamamen feragat edebilecekleri gibi yukarıda 2. fıkrada sayılan bir veya birkaç sebepten ötürü iptal davası açmak hakkından da feragat edebilirler. Bu şekilde iptal davası açmaktan kısmen veya tamamen feragat halinde, hakem kararının Türkiye’de tenfiz edilmesi icap ediyor ise, Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası hakkındaki 10 Haziran 1958 tarihli New York Sözleşmesi kıyasen tatbik olunur»⁽⁸⁾.

Yukarıdaki İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanununun 192. maddesinden ve Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsünün taslak 32. maddesi hükmünden anlaşıldığına göre, tarafların hakem kararını iptal etme hakkından vazgeçmeleri, **«sadece tarafların yerleşim yerlerinin veya olağan oturma yerlerinin Türkiye dışında olması halinde»** mümkündür.

Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsünün, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanununun 192. maddesinden çevirerek hazırladığı taslak 32. madde hükmü kanunumuza aynen alınmış olsaydı, maddenin bütünlüğü bozulmamış olacaktı.

Ş3. SÖZ KONUSU HÜKMÜN EMREDİCİ NİTELİĞİ VE KAMU DÜZENİ İLE İLİŞKİSİ

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanununun 192. maddesi hükmü uyarınca, taraflardan birinin veya ikisinin yerleşim yerlerinin veya olağan oturma yerlerinin İsviçre’de olması halinde tarafların iptal davası açma hakkından peşinen feragat etme olanağı yoktur⁽⁹⁾. Bu hüküm emredici olup, İsviçre kamu düzeni ile ilgilidir.

Türk hukukuna göre de durum aynıdır. Taraflardan birinin veya ikisinin yerleşim yerinin yahut olağan oturma yerinin Türkiye’de olması halinde tahkim şartına dercedilecek böyle bir feragat, yürürlükteki kanunlarımızın emredici hükümlerine ve özellikle Borçlar Kanunumuzun 19/2. maddesine aykırı olması nedeniyle geçersizdir.

Ayrıca bu tür emredici hükümler, kamu düzeni ile getirilmiş olup, 1982 tarihli Anayasamızda yer alan temel hak ve özgürlüklerin ve kişiler arasındaki eşitliğin korunmasını sağlar. Bu itibarla, ileride açılması muhtemel ve sonucu ne olacağı bilinmeyen bir nihaî hakem kararına karşı sözleşme ile peşinen iptal davası açma hakkından feragat, Türk kamu düzenine aykırı olduğundan kanunen himaye görmez.

Esasen Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun iç tahkim hükümlerinde yer alan feragat ilişkin 535. madde hükmü, kamu düzeni gerekçesi ile konulmuş bir hüküm olup, bu hükme aykırı davranılamaz. Hakem kararına karşı temyize müracaat etme hakkından peşinen feragatin geçersiz olduğuna ilişkin bu hüküm şöyledir:

«Madde 535- İki tarafın iadei muhakemeden ve 533 ncü maddede muayyen şeraitin tahakkuku halinde temyizden feragatleri hakkında evvelce akdedecekleri mukavele keenlemeyekûndur».

⁽⁸⁾ Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü: Yayın no 341, Ankara 1999, sh. 364.

⁽⁹⁾ Dutoit, B.: sh. 514.

Bilindiği üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, 1926 yılında İsviçre'nin Neuchâtel Medenî Usul Kanununun Fransızca metninden aynen tercüme edilmiştir. Neuchâtel Medenî Usul Kanununun 490. maddesinde düzenlenen bu hükmün Fransızca aslı aşağıdaki gibidir:

«Art. 490 - Est nulle toute clause par laquelle les parties renoncent d'avance un recours en cassation prévu à l'article 488 ou à la demande en révision»⁽¹⁰⁾.

Bugünkü Türkçe ile bu maddenin tarafımızdan yapılan serbest çevirisi şöyledir:

«Tarafların iadei muhakemeden veya madde 488 (bizde HUMK. m. 533)'de öngörülen temyiz müracaatından feragat ettikleri her şart geçersizdir».

4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 15. maddesinde, hakem kararlarına karşı kanun yolu olarak, tahkim yeri Asliye Hukuk Mahkemesi nezdinde iptal davası açılacağı düzenlenmiş ve mahkemenin verdiği kabul veya red kararına karşı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa göre temyiz yolunun açık olduğu hükme bağlanmıştır. Böylece hakem veya hakem kurulunca Anayasamızın ve diğer kanunlarımızın emredici hükümleri ile Türk kamu düzenine aykırı olarak verilmiş olan nihaî hakem kararları önlenmiş olacaktır. Şöyle ki;

Türkiye'de yerleşim yeri veya olağan oturma yeri olan tarafların, Milletlerarası Tahkim Kanununun 15. maddesinde düzenlenen iptal davası hakkında, tahkim şartında peşinen feragat etmesi ihtimalinde örneğin;

a) Tahkim anlaşmasında taraflardan birinin ehliyetsiz ya da tahkim anlaşmasının tarafların anlaşmayı tâbi kıldıkları hukuka veya böyle bir hukuk seçimi yoksa Türk hukukuna göre geçersiz olup olmadığına ilişkin mahkemece yapılacak inceleme ve kontrol etme imkânı ortadan kalkacaktır. Böyle bir durum, her şeyden önce taraf ehliyetsizliği nedeniyle nihaî hakem kararını geçersiz kılacaktır.

b) Hakem veya hakem kurulunun seçiminde, tarafların anlaşmasında belirtilen veya Milletlerarası Tahkim Kanununda öngörülen usule uyulmadığı hususu inceleme dışı kalmış olacaktır. Hakemler, tarafların müştereken seçtikleri usul kurallarına uymadığı takdirde taraf iradesi bertaraf edilmiş olur ki, tahkimin temelinde taraf iradelerine uyma yatmaktadır.

c) Milletlerarası Tahkim Kanununun 10/B maddesinde, hakemlerin ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren bir yıl içinde nihaî hakem kararını vereceği yazılıdır. Bu sürenin taraflarca veya taraflardan birinin müracaatı üzerine asliye hukuk mahkemesince uzatılması mümkündür. Ancak taraflarca veya mahkemece böyle bir süre uzatımının verilmemesi halinde, hakemlerce bu süre içerisinde verilmeyen nihaî hakem kararlarına karşı peşin olarak iptal davasından feragatin kanunumuzun bu emredici hükmünü ihlal edeceği kuşku götürmez.

d) Hakem veya hakem kurulu, hukuka aykırı olarak yetkili veya yetkisiz olduğuna karar verirse ve iptal davasından peşinen feragat edilebileceği düşünülürse, hakemlerin yetkili olup

⁽¹⁰⁾ **République et canton de Neuchâtel:** Code de procédure civile, Neuchâtel 1969, sh. 88; **Dayınlarlı, K.:** HUMK'da Düzenlenen İhtiyarî İç Tahkim, 2. Baskı, Ankara 2004, sh. 158.

olmadığı hususu inceleme ve kontrol dışı kalacaktır. Hakemler, yetkili oldukları halde yetkisizliğe karar verirlerse veya bunun aksine yetkisiz oldukları halde kendilerini yetkili sayıp nihaî hakem kararını verirlerse ve bu husus tahkim şartındaki peşin feragat nedeniyle inceleme dışı kalırsa, hukuk düzeni sarsılır, düzen yerine düzensizlik kaim olur.

e) Hakem veya hakem kurulu, tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar verirse veya istemin tamamı hakkında karar vermezse veya yetkisini aşmış ise, böyle bir durum taraf iradesine aykırı olacak ve iptal davası açma hakkından peşinen feragat halinde mahkemenin inceleme ve kontrolü dışında olacağından, sorun çözümsüz kalacaktır.

f) Tahkim yargılaması, usul açısından tarafların anlaşmalarına veya bu yönde bir anlaşma yoksa, Milletlerarası Tahkim Kanunu hükümlerine uygun olarak yürütülmemiş ve böyle bir durum hakem kararının esasına etkili olmuşsa, bu durum da iptal davası açma hakkından peşinen feragat halinde mahkemenin inceleme ve kontrolü dışında kalacaktır.

g) Hakem veya hakem kurulu nihaî hakem kararında tarafların eşitliği prensibini gözetmemişlerse, Anayasada yer alan temel hak ve özgürlükler ile Medenî Kanunun tarafların eşitliğine ilişkin emredici ilkesi ihlal edilmiş olacaktır.

Bütün bu hususlara ilâveten;

h) Hakem veya hakem kurulu, uyuşmazlık Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı halde tahkim yargılamasını yürütmüş ve nihaî hakem kararını vermişse, yahut

i) Hakem kararı kamu düzenine aykırı ise,

Mahkeme önüne gelemeyen böyle bir hakem kararı Türk kamu düzenini bozacağından, bu gibi hakem kararlarına karşı iptal davası açmaktan feragatin kabulü mümkün olmaz.

Ş4. NİHAÎ HAKEM KARARININ TENFİZİNİN GEREKTİĞİ HALLERDE GEÇERLİ OLACAK DURUM

Tahkim şartında tarafların yerleşim yerlerinin Türkiye dışında olduğu ve tarafların tahkim usulü yönünden 4686 sayılı Türk Milletlerarası Tahkim Kanununa tâbi olduğunu kabul ettikleri hallerde, tahkim yeri bakımından iki hususla karşılaşırız.

1) Tahkim Yerinin Türkiye’de Olması

Bu takdirde nihaî hakem kararı, tahkim yeri olan Türkiye’de verilecektir. Ancak yabancı hakem kararı Türkiye dışında icraya konulacaksa, o ülkede yabancı hakem kararının tenfizi davası açmak gerekecektir. Tenfiz davası kazanıldığı takdirde söz konusu hakem kararı icraî kabiliyeti haiz olacaktır. Bu durum, 10 Haziran 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York Sözleşmesinin doğasında vardır.

2) Tahkim Yerinin Türkiye Dışında Olması

Tahkim yerinin Türkiye dışında olması halinde nihaî hakem kararı tahkim yerinde verilecek ve nihaî hakem kararının Türkiye’de icrası düşünüldüğü durumda, hakem kararının

icrası için Türkiye’de tenfiz davası açmak ve kazanılan tenfiz davasını icraya koymak gerekecektir.

Ancak, Türkiye’de yerleşim yeri veya olağan oturma yeri olmayan taraflarca, Türk Milletlerarası Tahkim Kanunu uygulanarak verilen nihaî hakem kararının Türkiye’de icraya konulmak istenmesi halinde, iptal davası açma hakkından peşinen feragat edildiği için, hakem kararının doğrudan doğruya Türkiye’de icraya konulması söz konusu olmayacaktır. Bu nihaî hakem kararına karşı Türkiye’de tenfiz davası açılacaktır. İsviçre’deki uygulama da bu yönde olup, Federal Mahkeme bu şekilde karar vermiştir⁽¹¹⁾.

SONUC:

Yukarıda ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere, Anayasamızın, usul kanunlarımızın ve yürürlükte olan mevzuatımızın emredici hükümleri ile Türk kamu düzeni ilkeleri karşısında, usule ilişkin 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun uygulandığı tahkim davalarında, Türkiye’de yerleşim yeri veya olağan oturma yeri olan tarafların, tahkim şartının yazılması esnasında iptal davasından peşinen feragatleri mümkün değildir. Sadece yerleşim yerleri veya olağan oturma yerleri Türkiye dışında bulunan taraflar, tahkim anlaşmasına koyacakları açık bir beyanla veya sonradan yazılı şekilde anlaşmak suretiyle iptal davası açma hakkından tamamen veya kısmen feragat edebilirler.

⁽¹¹⁾ **Dutoit, B.:** sh. 515; **Lalive/Poudret/Reymond.:** ad. art. 192 no 4, p. 451; Convention de New York, art. V. al. 2 lit (b).

İSTİFADE EDİLEN ESERLER

- Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü** : Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir Mi?, II, Taslaklar-Tartışmalar-Öneriler, Abant 25-28 Eylül 1997, Ankara 6 Haziran 1998.
- Bucher, André/Tschanz, Pierre-Yves** : Private International Law and Arbitration, Basle and Frankfurt on the Main 1996.
- Bucher, André** : Droit international privé, II: Personnes, famille, successions, Bâle 1992: t. I/2: Partie générale-Droit applicable, 1995.
- Dayınlarlı, Kemal** : HUMK'da Düzenlenen İhtiyarî İç Tahkim, 2. B, Ankara 2004.
- Dayınlarlı, Kemal** : International Arbitration, Ankara 2010.
- Derains, Yves/Schwartz, Eric, A.** : A Guide to the ICC Rules of Arbitration, 2nd edition, Netherlands 2005.
- Dutoit, Bernard/Knoepfler, François/
Lalive, Pierre/Mercier, Pierre** : Répertoire de droit international privé suisse, Volume I-II, Berne 1982, Berne 1983.
- Dutoit, Bernard** : Droit International Privé Suisse, Commentaire de la loi fédérale du 18 décembre 1987, Bâle et Francfort-sur-le-Main 1996.
- Kalpsüz, Turgut** : Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, 2. B, Ankara 2010.
- Kuru, Baki** : Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6. B, C. II, İstanbul 2001.
- République et Canton de Neuchâtel** : Code de Procédure Civile (du 7 avril 1925), édition de juin 1969.

Robert, Jean

: L'Arbitrage droit interne droit international privé, 6e édition, Paris 1993.

**Schäfer, Erik/Verbist, Herman/
Imhoos, Christophe**

: ICC Arbitration in Practice, Berne 2005.